

**Південноукраїнська організація
«Центр філологічних досліджень»**

**Міжнародна науково-практична
конференція**

**«ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ: СУЧАСНІ
ТЕНДЕНЦІЇ ТА ФАКТОРИ РОЗВИТКУ»**

24–25 січня 2020 р.

**Одеса
2020**

УДК 80(063)
Ф54

Ф54 **Філологічні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку :**
Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 24–25 січня
2020 року. — Одеса: Південноукраїнська організація «Центр
філологічних досліджень», 2020. — 164 с.

Подані на конференцію матеріали видаються в авторській редакції.

Рекомендовано до друку рішенням Правління
ГО «Південноукраїнська організація «Центр філологічних
досліджень» від 27 січня 2020 р. (протокол № 135).

УДК 80(063)

Попович-Блавіцька Г. Н. КОМПОНЕНТНИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МЕТАФОРИ «КОХАННЯ» В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІРИЧНІЙ ПОЕЗІЇ	75
---	----

Саніна Г. В. ЯПОНСЬКА ЕТНОМЕНТАЛЬНІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З СОМАТИЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ	78
---	----

Белова М. О., Шишкіна К.І. ДО ПИТАННЯ ПРО ЕВФЕМІЗАЦІЮ ВІКТОРІАНСЬКИХ ТАБУ У СВІТЛІ ЕКОЛІНГВІСТИКИ	82
--	----

НАПРЯМ 5. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Жаркова Р. Є. СИМВОЛІКА ЖІНОЧОГО БУТТЯ У ПОЕТИЦІ ЖІНОЧОГО ПИСЬМА (НА МАТЕРІАЛІ КНИГИ РУПІ КАУР «МОЛОКО І МЕД»).....	86
---	----

Іванишин М. В. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПОСТКОЛОНІАЛІЗМУ ЯК ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ	89
--	----

НАПРЯМ 6. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Зейналова Гюльнара ФОРМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ В СИСТЕМАТИЗАЦИИ ДЕФИНИТИВНЫХ ТЕРМИНОВ	92
--	----

Родін О. К. ТИПОЛОГИЯ ПАССИВНЫХ КОНСТРУКЦИЙ В АНГЛИЙСКОМ, ЯПОНСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ	94
---	----

Теряєв Д. О. ПРИРОДНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛЕКТІВ РОСІЙСЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ ТА БІЛОРУСЬКОЇ МОВ	98
--	----

3. Арутюнова 1978: 171
4. Lakoff, G., Johnson, M., 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
5. Lakoff, G., Turner, M., 1989. *More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
6. Famous Poets and Poems <http://famouspoetsandpoems.com>.
7. Love-Poems <http://love-poems.me.uk>.
8. Poetry-Online <http://www.poetry-online.org>

Саніна Г. В.

викладач кафедри східних мов
*Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

ЯПОНСЬКА ЕТНОМЕНТАЛЬНІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З СОМАТИЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ

Загальновідомо, що прислів'я, приказки, афоризми, ідіоматичні вислови, власне, фразеологічна система кожної мови є концентрованим вираженням системи цінностей, світовідчуття та світосприймання певного етносу. Предметом нашої зацікавленості стали японські фразеологічні одиниці з соматичними компонентами.

В. Л. Пирогов, сучасний український сходознавець зазначає, що джерелами натхнення японців та передумовами появи японських фразеологічних одиниць, особливо прислів'їв – «котовадза», були релігія, історія, народна поезія, краса природи та побут [4, с. 11–22].

Він також вважає, що одним з основних чинників японської культурної своєрідності є ієрогліфічний характер писемності, через що образи дійсності стереотипізовані у свідомості японців через асоціативний зв'язок з відповідними ієрогліфічними знаками. На думку вченого, цей зв'язок є гармонійною й нерозривною основою менталітету японців [3].

Японські фразеологізми можна співвіднести з *イディオム idiomu* (ідіома), *連語 rengo* (стале словосполучення, ідіома), *慣用句 kan'yōku* (ідіоматичні вислови), *成句 seiku* (сталий вислів), *熟語 jukugo* (фразеологічні єдності, ідіоми), *決まり文句 kimari-monku* (усталений вислів, кліше) та *諺 котовадза* (прислів'я, приказки) [9, с. 59]. Можна багато казати про різні тлумачення та визначення фразеологізму, але основна сентенція, на яку ми будемо спиратися у нашому дослідженні, висловлена у японському тлумачному словнику *広辞苑 Koujien*: особливістю фразеологічних одиниць є сталість використання, використання виразу у даній формі внаслідок звички, що сформувалася за довгий час, а також можливість виглядати як неправильно сформульований вислів [9].

Ще з давніх часів люди намагалися співставити розміри предметів навколишнього середовища з власними частинами тіла, зокрема, з головою, руками й ногами. Використовуючи їх назви, люди намагаються повніше передати свої думки й почуття, тому назви частин тіла є важливим об'єктом дослідження сучасної лінгвістики. Тож, особливу групу фразеологічних одиниць складають фразеологізми з соматичними компонентами, в структурі яких в якості повнозначного компоненту міститься лексема, що означає частину тіла людини чи тварини.

Вперше термін «соматизм» в лінгвістичний обіг ввів Ф. Вакк, який розглядав фразеологічні одиниці естонської мови, у складі яких був компонент на позначення частини тіла людини. Він зробив висновок, що ці фразеологічні одиниці є одним з найдавніших шарів фразеології й найбільш використовуються у фразеологічному складі естонської мови [1, с. 23].

Японці схильні приділяти системі соціальних відносин велику увагу, тому етикет та невербальні засоби комунікації – це неодмінні елементи виховання японців [5, с. 7–9]. У зв'язку з цим у мешканців країни сонячного сходу сформувалося широке коло асоціацій з частинами тіла людини.

Багато вчених збігаються на думці, що головними чинниками формування японської культури стали синтоїзм, який є первинною японською релігією, а також буддизм й конфуціанство, які виявились проявами впливу зовнішньої материкової культури, разом з наступними історико-природними факторами: острівне положення країни; «молодість народу», народження котрого прийшлося на період, коли існуючі по сусідству осередки цивілізації вже знаходились у повному розквіті й служили благодатним джерелом для запозичень; етнічна однорідність населення; жорсткі географіко-геологічні умови, що спонукали до пошуку ефективних соціальних форм співіснування для виживання й розвитку народу [6, с. 152–153].

Так, у японській лінгвокультурі поняття душі, що характеризує особистісні риси людини і її внутрішній психологічний стан, реалізується великою кількістю лексем. Поняття, що найбільш наближене до українського слова «душа», в японській мові лексикалізується соматичними компонентами: 心 *kokoro* «серце», 肝 *kimo* «печінка», 腹 *hara* «живіт», 胸 *tune* «груди», 腸 *harawata* «кишки». Це можна пояснити тим, що у свідомості японців, подібно до китайців, нема чіткої межі між раціональним та емоційним.

Так, «живіт» у японській культурі втілює дійсні наміри, те, що справді на думці, найпотаємніші, щирі почуття [7, с. 184].

«Груди» в японців відповідають за почуття й емоції, а також хвилювання.

Обличчя, очі, руки людини дають інформацію про її емоційні переживання, інтелект, вміння, навички й навіть характер [2].

Обличчя у японців втілює честь, репутацію, добре ім'я, а звідси також відомість та впливовість у суспільстві. Заплямувати обличчя – найбільша кривда для японців, у чийй країні розвилася, мабуть, найскладніша ієрархія соціальних відносин [7, с. 186].

Значення компоненту «око» майже не відрізняються від звичних нам, окрім того, що у свідомості японців воно також асоціюється з точкою зору, положенням, ситуацією.

Варті уваги суто японські значення компоненту «рука»: спосіб, прийом, резонний вчинок [2].

«Голова» у японців, як і в інших народів, втілює розум, інтелектуальні здібності, знання, мислення. Так як голова знаходиться найвище, то може означати також і першість або найвищу ступінь прояву якогось явища.

На попереку тримається усе тіло, тому для рівноваги потрібен міцний поперек. З цього випливає значення компоненту «поперек», який використовують в описі положення, ставлення, руху чи способу дії.

Компонент «рот» характеризує людину тим чи іншим чином в залежності від того, як вона розмовляє, тощо.

Прототипами великої частини японських соматичних фразеологічних є етикетні пози, жести та міміка.

Невід'ємним елементом японського етикету є уклін та його види. Так, вислів 頭がさがる *atama ga sagaru* «голова схиляється» ілюструє уклін в знак поваги. Висловлення глибокої пошани також описується ідіомою 腰が低い *koshi ga hikui* «низький поперек»: чим нижче людина згинається у попереку, тим більшу повагу вона виказує співрозмовнику.

肩たたきする *kata-tataki suru* «поплескати по плечу» має два значення. Одне з них – підбадьорити, заохотити когось щось зробити – має еквівалент у багатьох мовах, а друге – суто японське. Колегу, який досяг пенсійного віку, плескають по плечу, заохочуючи піти у відставку.

У японців дуже виразна й часом своєрідна міміка. Багато суто японських прийомів тіла й обличчя можна побачити у японських мультфільмах アニメ *anime*, де міміка допомагає глядачам одразу зрозуміти значення слів та наміри героїв.

Фразеологічні одиниці 白い目で見ると *shiroi me de miru* «дивитися білками очей» – дивитися на когось с осудом, злісно та 後ろ指を指されるよう *ushiro yubi wo sasareru you* «ніби у спину показують пальцем» – почуття незручності, неприхильності оточуючих – демонструють, як японці висловлюють приховану недоброзичливість.

顎で人を使う *ago de hito wo tsukau* – змушувати у грубій формі інших щось робити, роздавати накази, виказувати неповагу, поводитися, як начальник – буквально означає «використовувати людей за допомогою підборіддя». Якщо японцю вказують на щось підборіддям, він сприймає це як образу й зневагу до себе.

Приклад 眉をひそめる *mayu wo hisomeru* – хмуритися, супитися; засуджувати чийсь вчинок – походить від невдоволеного виразу обличчя.

Коли людина хвилюється, то вона важко дихає і її груди здіймаються, тому 胸が膨らむ *tune ga fukuramu* «груди здіймаються», означає хвилювання від передчуття радісної події. Щоб перевести дух та заспокоїтись, японці прикладають долоню до грудей, звідси походить

фразеологічна одиниця 胸を撫で下ろす *tune wo nadeorosu* – вгамувати хвилювання.

Виражаючи сумнів, японці нахилиють голову вбік, тому 首をひねる *kubi wo hineru* «нахилити голову» – сумніватися в чесності чийхось слів, ставитися з підозрою.

Значення деяких японських фразеологізмів взагалі неможливо зрозуміти без заглиблення в історико-культурні явища Японії.

Наприклад, ідіома 足元を見る *ashimoto wo miru* «дивитися на ступні» – зрадливо користуватися чиєюсь слабкістю, шукати у когось слабке місце – бере початок з епохи феодалізму, коли носії паланкіну роздивлялися ноги та ступні багатого клієнту, щоб з'ясувати, наскільки він стомлений, і відповідно збільшити платню за свою послугу.

Вислів 足を洗う *ashi wo arau* «вимити ноги» – почати спочатку, повернутися на правильний шлях – асоціюється у японців з організованою японською мафією, *якудза*. Переосмислення ідіоми можна пояснити так: після «чорної» роботи, яка часто потребує працювати босим, необхідно вимити ноги.

Фразеологічна одиниця 臍繰り金 *hesokurigane*, або скорочено 臍繰り *hesokuri* – грошова схованка, зекономлені гроші домогосподарки – складається з морфем 臍 *heso* «пупок», 繰る *kuru* «намотувати, прясти» та 金 *kane* «гроші». Насамперед, потрібно звернути увагу на те, що спочатку *heso* в цьому виразі записувалося 綜麻 *heso* «прядка, прядильне колесо», але згодом це слово стало архаїчним і вийшло з ужитку, в той час як сам вислів залишився, а дана морфема стала позначатися омонімічним та більш звичним 臍 *heso* «пупок». Подібне явище досить часто спостерігається в утворенні японських фразеологізмів, яке зумовлене ієрогліфічною писемністю.

揚げ足を取る *ageashi wo toru* «взяти підняту ногу» означає «знайти чиєсь слабке місце, недолік». Цей вислів походить від японських видів бойових мистецтв Дзюдо та Сумо, де у випадку, коли супротивник піднімає ногу, можна скористатися цим і обернути бій на свою користь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вакк Ф. О соматической фразеологии эстонского языка. Вопросы фразеологии и составления фразеологических словарей / Ф. Вакк. – Баку, 1968. – 135 с.
2. Гуревич Т.М. Лингвокультурологический анализ концептосферы «человек» в японской языковой картине мира: дис. на соискание уч. степени доктора культурологии: спец. 24.00.01 «Теория и история культуры» / Т.М. Гуревич. – Москва, 2006. – 330 с.
3. Пирогов В.Л. Система ментальних стереотипів, віддзеркалена в японських прислів'ях і приказках / В.Л. Пирогов // Східний світ. – К., 2007. – № 3. – С. 72–79.
4. Пирогов В.Л. Словник японських прислів'їв і приказок з відповідниками шістьма мовами / Пирогов В.Л. – Харків: Торсінг плюс, 2009. – 272 с.